

HIPERTEKSTUALNO HODOČAŠČE: MUZEOLOŠKI DISKURS IZLOŽBE “SVETA MJESTA STARIH ZAGREPČANA – HODOČASNIČKA ODREDIŠTA ZAGREPČANA U 17. I 18. STOLJEĆU”

dr. sc. MAJA ŠOJAT-BIKIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

sl.1-4. Izložba “Sveta mjesta starih Zagrepčana – hodočasnička odredišta Zagrepčana u 17. i 18. stoljeću”, Muzej grada Zagreba

Hipertekstualnost obično povezujemo s novomedijskim tehnologijama i globalnim virtualnim okruženjem u kojemu istodobno živimo i čije dobrobiti (i nedostatke) svakodnevno konzumiramo. World wide web temelji se na hipertekstu bez kojega ne bi bilo ni virtualnih muzeja ni virtualnih izložaba. O hipertekstu i hipertekstualnosti napisan je golem korpus literature kojom nećemo opterećivati čitatelja. Želimo postaviti pitanje je li hipertekstualnost moguća i u fizičkim muzejima i na fizičkim izložbama, bez primjene novomedijskih tehnologija – računala, projektora, videoinstalacija, 3D animacija itd. Brzopleti odgovor glasio bi – ne! Dakako da jest, a tome u prilog svjedoči izložba muzejskog savjetnika Borisa Mašića *Sveta mjesta starih Zagrepčana – hodočasnička odredišta Zagrepčana u 17. i 18. stoljeću*, postavljena kao zaključna faza trogodišnjeg projekta *Hodočašća – europske poveznice*. Usto, autora je na izložbu potaknula i činjenica da je Muzej grada Zagreba baštinio 210 primjeraka religijskih medaljica s dvije zagrebačke povijesne lokacije – Dolca¹ i Remeta.²

Doista se pri koncipiranju i oblikovanju muzejske izložbe rijetko susrećemo s hipertekstualnim promišljanjem. U tome obično prevladavaju “kult linearnosti” i “forsirana maršruta” kroz muzejske prostore.³ Od posjetitelja se očekuje da se kreću zadanim smjerom i tako slijede zamišljenu narativnu putanju autora izložbe: od početne do krajnje točke, od prve do posljednje tematske cjeline, od prvoga do posljednjeg poglavlja, kao u romanu, kazališnoj predstavi ili filmu. Dva različita načina kretanja – linearno (sekvencijalno) i nelinearno (nesekvencijalno) – određuju bitnu razliku između tekstualnosti i hipertekstualnosti. Sekvencijalnost nije inherentna ljudskom umu, *cjelokupno područje svjesnosti ne odlikuje se ni linearnošću ni sekvencijom.*⁴

Koncepcija izložbe *Sveta mjesta starih Zagrepčana – hodočasnička odredišta Zagrepčana u 17. i 18. stoljeću* intuitivno je realizirana u modularnoj, hipertekstualnoj maniri, koja omogućuje nelinearno kretanje kroz informacijsku strukturu izložbe, kao svojevrsni hipertekstualni

1 Laszowski, Emilij. *Katakombe sv. Marije u Zagrebu*. // *Jutarnji list*, 28. travnja 1923., str. 3.

2 Mašić, Boris. *Hodočasničke medaljice iz Remeta*. // *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. serija, 43, 1(2010): 205-226.

3 Simon, Nina. *Should Museum Exhibitions Be More Linear? Exploring the Power of the Forced March in Digital and Physical Environments*. // 9. siječnja 2013. (citirano: 17. prosinca 2015.). Dostupno na: <http://museumtwo.blogspot.hr/2013/01/should-museum-exhibitions-be-more.html>

4 McLuhan, Marshall. *Razumijevanje medija: Mediji kao čovjekovi proizvođači*. // *Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga*, 2008., str. 80.

vodič kroz hodočasnička odredišta, što nipošto ne podrazumijeva izostanak koherentnoga muzeološkog diskursa. Brižljivo promišljena i oblikovana⁵, izložba potiče punu slobodu navigacije virtualnim prostorom negdašnjih zagrebačkih hodočasnika, bez opasnosti da se posjetitelj izložbe izgubi u "hipertekstualnim bespućima" izložbenog prostora.

Kretanje izložbom nije zadano, skretanja se podrazumijevaju, što sugeriraju i podne naljepnice u obliku stopa na kojima su otisnuti podaci o nazivu hodočasničkog odredišta i države u kojoj se nalazi, udaljenosti svetišta od Zagreba izražene u kilometrima i danima hoda potrebnima za obilazak svetišta. Ipak, postoje dva "sirdišta" ili ulazne točke u izložbu – uvodni valjkasti postament (volumenski različit od svih ostalih postamenata koji nose priču o hodočasničkim odredištima) te uvodna/završna legenda s kartom Europe koja tumači prostor hodočašćenja u 17. i 18. st. Gornja ploha uvodnog postamenta podijeljena je na tri kružna isječka koji riječju i slikom objašnjavaju civilizacijsko-kulturološki fenomen hodočašćenja te arheološki kontekst nalaza religijskih medaljica u kripti crkve sv. Marije na Dolcu i u grobovima uz crkvu Blažene Djevice Marije u Remetama.

Izložba je zamišljena kao svojevrsna karta Europe.⁶ Hodočasnička odredišta⁷ prezentirana su valjkastim postamentima koji se poput poklonaca ili pilova uzdižu na toj virtualnoj karti i nose priču o kršćanskim legendama i mitovima, štovanju svetaca i razlozima hodočašćenja. Na oplošju gornjega, rotirajućeg dijela postamenta otisnuti su tekstovi i slike te ugrađene osvijetljene vitrine u kojima su izložene religijske medaljice. Riječ, slika i muzejski predmet svjedoče tisućljetnu žudnju za svetim.

Hodočasnik pri povratku, osim vjerničkog iskustva, sa sobom donosi predmete, uspomene iz mjesta u koje je hodočastio – religijske medaljice i druge nabožne predmete.⁸ Svaki je postament jedan hipertekstualni čvor, a njihova prostorna konfiguracija asocira na hipertekstualnu mrežu kojom se posjetitelj može proizvoljno kretati od čvora do čvora. Podne naljepnice u obliku stopa upućuju na broj čvorova unutar te mreže pa se imenovanjem čvorova posjetitelju olakšavaju percepcija virtualne hodočasničke mreže. Valjkasto oplošje, poput hiperteksta, nema početak i kraj – tekst čitamo slijeva nadesno ili obrnuto, odnosno odozgo nadolje ili obrnuto. Postav izložbe je fleksibilan, moguće su različite prostorne konfiguracije postamenata, a redosljed čitanja je proizvoljan – analogno načelima weba. No poruka izložbe i dalje ostaje konzistentna i čitljiva unatoč njezinoj hipertekstualnosti.

Muzejska se izložba temelji na muzejskom predmetu – predmet "nosi" izložbu. Izložene religijske medaljice, neopterećene informacijama o materijalu, tehnici, dimenzijama, inventarnim oznakama, uklopljene u autorovu konzistentnu misaonu liniju – poput "fusnota" u narativu – materijalna su potka muzeološke interpretacije. Prema kontekstu pronalaska medaljica, izložbu je moguće tipološki odrediti kao arheološku. Međutim, autorskom imaginativnošću i muzeološkom interpretacijom izložba nadilazi arheološki kontekst (lokalitet, broj groba itd.) i nudi segment povijesno-kulturološke slike fenomena hodočašćenja tijekom 17. i 18. st.

⁵ Oblikovanje izložbe potpisuju Boris Mašić i Miljenko Gregl.

⁶ Balijska, Petra. *Zagrepečani već u 17. stoljeću hodočastili u Poljsku i Bavarsku*. // *Večernji list*, 17. studenoga 2015., str. 20.

⁷ Marija Bistrica, Sveta Gora, Maria Kirchentel, Maria Taferl, Mariazell, Sonntagberg, Marianka, Šaštin, Altötting, Andechs, Dorfen, Ettal, Köln, Wessobrunn, Wies, Loreto, Mentorella, Monte Santo di Lussari, Čenstohova, Zaragoza.

⁸ Vučković, Ante. *Hodočašće i riječ*. // *Crkva u svijetu* 44, 2(2009): 123.

Popratna publikacija na dvostrukom CD-ROM-u donosi radove stručnjaka koji se bave različitim aspektima fenomena hodočašćenja.⁹ Prvi CD-ROM sadržava katalog izložbe Borisa Mašića te radove sa stručnog skupa održanoga na dan otvorenja izložbe 3. prosinca 2015., na kojemu su izlagali dr. sc. Zoran Ladić, dr. sc. Ana Azinović Bebek, mr. sc. Darko Knez i Branka Molnar. Na drugom CD-ROM-u objavljen je doktorski rad Ane Azinović Bebek.¹⁰ Predmetna obrada religijskih medaljica iz Srednjovjekovne arheološke zbirke Muzeja grada Zagreba objavljena je 2014. u zasebnoj muzejskoj publikaciji,¹¹ također u sklopu projekta *Hodočašća – europske poveznice*.

Svakako valja spomenuti i nadahnuto likovno rješenje plakata izložbe s utisnutom "stopom hodočasnika" na reljefnoj karti Europe i ucrtanim hodočasničkim odredištima akademskog slikara Miljenka Gregla, fotografa i dizajnera Muzeja grada Zagreba. Gregl je i autor fotografija u ovom prilogu. Izložba je arhivirana na mrežnoj stranici Muzeja grada Zagreba (www.mgz.hr).

Primljeno: 20. siječnja 2016.

⁹ *Sveta mjesta starih Zagrepčana: Hodočasnička odredišta Zagrepčana u 17. i 18. stoljeću: Hodočašća - europske poveznice*. // Muzej grada Zagreba, Zagreb, 2015. (2 CD-ROM-a).

¹⁰ Azinović Bebek, Ana. *Novovjekovni nabožni predmeti nađeni prigodom arheoloških istraživanja na lokalitetima sjeverozapadne Hrvatske*. // Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.

¹¹ Mašić, Boris. *Religijske medaljice u Srednjovjekovnoj arheološkoj zbirci Muzeja grada Zagreba = Religiöse Medaillen in der Mittelalterlichen archäologischen Sammlung des Museums der Stadt Zagreb*. // Muzej grada Zagreba, Zagreb, 2014.

HYPERTEXTUAL PILGRIMAGE: MUSEOLOGICAL DISCOURSE OF THE EXHIBITION "SACRED PLACES OF OLD ZAGREB – PILGRIMAGE DESTINATIONS OF ZAGREB PEOPLE IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES"

In the conception and designing of museum exhibitions we seldom encounter hypertextual thinking. They are usually dominated by the "cult of linearity" and the "forced route march" through the spaces of the museum. Visitors are expected to move in the set directions and so to follow the imagined narrative trajectory of the creator of the exhibition – from the first to the last point, from the first to the last thematic unit, from the first to the last chapter, as in novel, theatrical performance or film. Two different ways of movement – linear or sequential and non-linear or non-sequential determined the essential difference between textuality and hyper-textuality. Sequentiality is not inherent to the human mind, and the whole area of consciousness is not characterised by either linearity or sequentiality.

The concept of the exhibition "Sacred Places of Old Zagreb – Pilgrimage Destinations of Zagreb People in the 17th and 18th Centuries" was intuitively produced in a modular and hypertextual manner, enabling a non-linear movement through the information structure of the exhibition, a kind of hypertextual guide through pilgrimage sites, which does not at all imply any absence of a coherent museological discourse. Carefully considered and shaped, the exhibition prompts freedom of navigation through the virtual space of the former Zagreb pilgrim shrines, without any danger of the visitor to the exhibition becoming stranded in the hypertextual wastelands of the exhibition space.

There is no set movement through the exhibition, turnings off are taken for granted, and are suggested by the floor stickers in the form of footsteps printed with the name of the pilgrimage site and the state in which it is located, the distance of the shrine from Zagreb in kilometres and the days of walking needed to tour the shrine. Still, there are two anchor points or entry points into the exhibition – the introductory cylindrical base (different in volume from all the other bases that bear the tale of the pilgrimage destinations) and the introductory or closing caption with a map of Europe interpreting the space of 17th and 18th century pilgrimage-going. The upper surface of the introductory plinth is divided into three circular excerpts that in word and image explain the phenomenon of making pilgrimages in terms of the culture and civilisation, and the archaeological context of the finds of the religious medals in the crypt of St Mary's at Dolac and in the Church of the BVM in Remete.

The exhibition is devised as a kind of map of Europe. The shrines are presented in cylindrical plinths that like some wayside shrine or votive column ascend from this virtual map and tell the story of Christian legends and myths, the veneration of the saints and the reasons for going on pilgrimages.